

XVI. LEVÉL.

Költ Komáromban, Pünköszt Havának
26. Napján.

Magyar Ország Tavainak folytatása.

Hatodik a' *Bognitzi-tó*, Nyitra Vármegyében. Noha meleg vize van, de még is alkalmatlan a' ferdésre: hanem a' lakosok nagy haszonnal élnek vele a' leneknek és kendereknek áztatásokra.

7. *Hideg-tó* Liptó Vármegyében a' *Tiha* hegyen. Sem nem nagy sem nem mély: de említést érdemel azért, hogy a' legnagyobb nyári hévfégekben is rend kívül való hidegfége legyen.

8. *Zöld-tó*. Így nevezetik színéről, 's kerülete mintegy két száz öl. Ebből ered a' Vág: de mintegy száz lépésig a' föld alatt megy a' forrása, 's ott üti-ki magát.

9. *Tsirbai-tó*, *Tsirba* falu felett, ugyan Liptó Vármegyében. Fekszik egy hegyen, és fok apró halmokkal van körülrészt; a' mélysége rend-kívül való.

10. *Hal-tó*, a' Carpathus hegyének nyugoti oldalában, ugyan azon Vármegyében. Ennek is a' mélysége majd meg-mér-

hetetlen. Kerülete négy száz lépés. Talál-
tatnak benne fok pifztrángok, de a' mellyek
olly foványok, hogy a' meg-evésre alkal-
matlanok; hanem ha leg-alább egy hóna-
pig más tavakban tartattatnak.

11. *Fölki-tó*, Szepes Vármegyében,
Schlangendorf mellett; a' melly felett va-
gyon egy *Víz-eset* is, melly a' szemlélőnek
nagy gyönyörűséget tsinál. E' *víz-eset* fe-
lett van még más két kitsiny tó a' hegye-
ken, mellyek mellett *tzinóbrium* is taláta-
tik. Ezekből ered a' Fölk-vize, melly Szom-
bathelynél (Georgenberg) szakad a' Póperbe.

12. *Zöld-tó* Késmárk mellett; 1662-
ben annyira ki-áradt, hogy a' körül belöllé-
vő Városoknak fok károkat okozott.

13. *Fekete-tó*, melly úgy fekszik a' he-
gyek közt, hogy a' nap belé nem fűthet,
's ez okozza fekete színét. A' másikkal egy-
gyütt tsinálja azt a' folyó-vizet, melly Kés-
márk alatt foly, ét Fejér-víznek nevezetik.

14. *Steinbachi-tó*. Ennek szélelsége
közel száz lépés. A' közepéből nyúlik-fel
egy kö-szál, a' mellyhez a' kik bé-úszhat-
nak, a' magok neveket emlékezetnek oká-
ért fel szokták erre vágni.

15. *Békás-tó*, ugyan azon Vármegyé-
ben; mellyről némelleyek azt hírlelik, hogy
itt a' Békák aranyt visznek magokkal.

Ugyan

Ugyan Szepes Vármegyében vagynak öt nevezetes *Víz-esetek*. Az első van a' nagy és kicsiny Kriván között. A' víz esik tíz ölnyi magas kő-szikláról le-felé szörnyű zuhogással, 's' egyyesül a' völgyben folyó patakotkával. A' másik van *Mengsdorf* mellett. A' Poper tavából rettenetes tsattogással szakad-le a' víz a' kő-sziklákról, 's' e' tsinálja a' Poper vizét, mellyet fellyebb le-írtunk. A' harmadik Fölk mellett, a' hol a' víz harmintz ölnyi magasságról esik alá. A' negyedik a' zöld-tónál Késmárk mellett. Itt is olly fok víz szakad-le, hogy egy malmot el-hajthatna: de valamennyi víz le-esik, a' mind el-vész, és semmi patakot nem tsinál. Az ötödik van a' Sturetz hegyénél, a' hol a' Víz-esetnek két ága vagyon. A' fok kősziklákhöz tsapódván a' víz, egészen tajtékká válik, úgy hogy messzéről azt vélhetné a' néző, hogy téj foly a' zöldellő síkmezőn.

Ezeken a' tavakon kívül megjegyzést érdemel 17-szer *Fejér-tó* Szabolcs Vármegyében, az erről neveztetett *Fejér-tó* helység mellett. Bővölködik *Szék-fóval*, mellyel a' Debretzeni Szappan-főzők nagy haszonnal élnek.

18. *Holt-Tisza*, mellyet okozott a' Tiszának ki-áradása, 's' teszi ma is ki-apadhatatlanná. Ide való az úgy nevezett *Po-*

kol-tó Krafzna Vármegyében, és a' Hónyi-
tó Györhöz két mért-földnyire.

*A' nappalnak kezdésének 's számlálásának
sokféle módjai.*

Sok nap-keleti Népek, mint p. o. a' Babilóniaiak, Perfiak, Syrusok, a' napnak fel-költekor kezdették a' nappalt. Így tselekeznek ma is a' Görögök, a' Baleáriai Szigetbéliek, és Német Országban a' Nórimerbergaiak. Mások pedig a' napnak lemenetelétől számlálták a' következő napot; mint az Áthénásbéliek, 'Sidók, a' régi Austruiaiak, Csehek, Morvák, és Siléfiusok. Így számlálják ma is a' Chínaiak és Japponbéliek. A' déltől számlálták az Arabok és Umbriusok, 's ezt követik ma az Ég-vizsgálók. Végezetre, a' régi Egyiptombéliek 's Rómaiak a' nappalt számlálták az éj-féltől, 's ezt követik ma Európának majd minden népei; mint p. o. a' Portugalliaiak, Spanyolok, Frantziák, Anglusok, Németek, Magyarok, 's a' t. Egész Olasz Országban, ki-vévén Mediolánumot, egy végbe számlálnak huszon-négy órát, melly azt tselekezzi, hogy p. o. a' dél vagy elébb vagy később' esik náluk egy két órával. A' leg-rövidebb napon a' Dél esik tizen-kilentz órára, a' leg-hosszabb napon pedig a' tizen-he-

te-

tedikre. — Az Ég-vizsgáló Böltsek is egy rendben számlálnak húszon-négy órákat, egyik Déltől fogva a' másikig, és így a' mi reggeli négy óránk nekik tizen-hatodik óra. A' több Európai Népek, ki-vévén az Olaszokat, éj-féltől számlálnak tizen-két órát délig, 's onnan ismét más tizen-kettőt éj-félig.

A' Hetekről.

Már a' régi Egyiptombélieknél szokásban volt, a' Hetet hét napokból számlálni. Hihető alkalmatofságot adott erre a' hódnak változása, melly minden hét napban elő-kerül. A' 'Sidók és Keresztyének ennek fundamentomát találják a' Mó'ses' Könyveiben. Nem hihetetlen az is, hogy az Egyiptombéliek a' köztök bújdosó és lakozó 'Sidóktól vették ezt a' szokást.

A' Hónapokról, 's Esztendőkről.

Az időnek el-osztásának egy másik módja a' *Hónap*, vagy hóld-nap, melly azért neveztetik a' hóldról, mert annyi idő alatt kerüli-meg a' mi földünket; a' melly meg-efik 29. nap, tizenkét óra, negyven négy *minúta*, és három *secunda* alatt. Illyen tizenkét Hónapok tesznek 354. napok.

pokból álló esztendő; mellyekhez, hogy a' Naphoz alkalmaztatott esztendővel meg-egyezzzen, tizenegy napokat kell tóldani. Ezeket a' tizenegy napokat nevezték a' régi Görögök *Epacláknak*. De mivel ez az Esztendő is az ég' járása után szabattatott igaz esztendőnél rövidebb volt öt órával, negyven nyóltz minútával, és ötven hét secundával, innen a' lett, hogy minden négy esztendőben egy nappal elébb végeződött az esztendő, mint sem kellett volna, ezer négy száz hatvan esztendők alatt pedig az időnek négy részei úgy meg-zavarodtak, hogy a' tél előtt a' nyár idejében, a' nyár pedig a' tél idejében. Hogy ezt a' hibát *Julius Cæsar* meg-orvosolhassa, azt rendelte, hogy minden negyedik esztendőben egy nap szúrattassék bé Februáriusba; nevezetesen annak huszonnegyedik napja kétszer számláltassék. Minthogy pedig a' Rómaiaknak számlálátok szerént Februáriusnak huszonnegyedik napja volt Mártiusnak VI-dik Kalendája; (*Sexta Kalendarum Martii*:) 's minthogy az ilyen egy nappal szaporított esztendőben e' szerént két *Sextilis* volt, azért nevezetett az illy esztendő *Bisfextilisnek*, vagy *Kétszer hatosnak*. Az így meg-jobbított esztendő nevezetett Juliánusi esztendőnek.

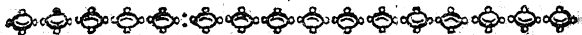
De mivel Július Cæsar minden negyedik esztendőben egy napot szúrattván Feb-

ru-

ruáriusba, tizen egy minútával és három secundával többlet töltötte az esztendőt, mintsem kellett volna: ebből a' lett, hogy a' Nap a' maga esztendei futását tizen-egy minútával és három secundával mindenkor elébb kezdette, mint sem az esztendő el - végződött volna. Ezek a' tizen-egy minúták 's három secundák, száz harmincz esztendő alatt egy egész napot tsináltak: 1582-ig pedig tíz egész napokat, úgy hogy a' tavaszi *éjj és nap egyenlőség*, (*æquinoctium*) melly Kristus Urunk születése után a' háromszáz huszon ötödik esztendőben, Mártiusnak 21-dik napján esett, ekkor már tíz nappal elébb, az az Mártiusnak 10-dik napján esett. — Az akkori Pápa XIII-dik Gergely hogy ezt a' szembe-tünő hibát megjobbíthassa, 's a' tavaszi *éjj és nap egyenlőség*et ismét Mártiusnak huszonegyedik napjára vissza tegye, ki-vett tíz napokat a' Kalandáriumból, 's meg-parantsolta, hogy az 1582-dik esztendőben következő Octóbernek 5-dik napjáról ugordjanak a' tizen ötödikre. — Mivel pedig az említett tizenegy minúták 's három secundák száz harmincz esztendő alatt telnek egy napra; hogy ennek a' hibának XIII-dik Gergely Pápa elejét végye, az Ég-vizsgálóknak tanátsokból azt rendelte, hogy mindenkor a' századik esztendő csak három száz hatvan öt napokból

álljon, holott Július Cæfár szerént, mint *Bisjextilis* vagy pótoltt esztendőnek, annak háromszáz hatvan hat napokat kellene tenni. Erről neveztetett ez *Gregorianusi* esztendőnek 's Kalendáriomnak. Ezt mindjárt akkor el-kezdették követni az Olaszok, Spanyolok, Frantziák, 's közönségesen a' Romano Catholicusok. A' Protestáns Országok fok ideig nem akarták ezt be-venni: de az esztendőben való rendezetlenség 's zűrzavarodás mind inkább nevedett, úgy hogy már 1700-ban tizenegy nappal különbözött a' két Kalendáriom, Azért is a' Próttestánsok Német Országban a' Regenspurgi Ország gyűlésében abban egyeztek-meg, hogy 1700-ban vessenek-ki a' Kalendáriomból tizenegy napokat, és Februáriusnak tizen nyóltzadik napjáról, mellyben a' Mátyás napja innepeltetik, ugordjanak Mártziusnak I-ső napjára. A' több Protestáns Országok még ekkor sem állttak-el a' régi számlálásnak módjától; de már ma keveseket ki-vévén, az újat követik. Az Ánglusok be-vették ezt Sept. 1-ső napján 1751-ben, a' Svécusok pedig Mártiusnak 1-ső napján 1753-ban, úgy hogy Februáriusnak tizenhetedik napjáról erre ugrottak. A' Muszkák, és némelly Schweitzer Kántonok még ma is a' régi számlálás módját követik; azért is az ő Innepjeik a' mieinknél tizenegy nappal későbbben esnek.

A'

A' 'Sidók' Esztendejéről.

A' 'Sidó esztendő magánosan vétettetésén. a' Hóldhoz szabattatott esztendő, és áll tizen két Hónapokból, mellyek tesznek 354. napokat: de még is a' magok számlálafokat a' naphoz szabattatott esztendőhöz intézik. Hogy ezt a' tzelt elérhessék, igen szép mesterfeggel tsinálják Kalendáriomjokat. Élnek t. i. e' végre egy tizen kilentz esztendőkből álló *Cyclus*-sal, mellyből tizenkilentz esztendők alatt hétszer, úgymint a' harmadik, hatodik, nyóltzadik, tizenegyedik, tizennegyedik, tizenhetedik, 's tizenkilentzedik esztendőkben egy harmintz napokból álló Hónapot szúrnak Kalendáriomjokba. Ez a' bé szúrattatott hónap nevezetik *Be-adárnak*, 'és mindenkor az Adár hónap után tétettetik. Ez által azt nyerik, hogy az ő Új-esztendejek rend-szerént vagy Septembernek végére, vagy Octobernek elejére esik. Az ő tizenkét hónapjaiknak neveik ezek, *Tisri*, melly kezdi az esztendőt az újfággal, melly az őzsi éjj és nap egyenlőségéhez leg-közelebb esik, *Marchesvan*, vagy *Chesvan*, *Kaslev*, *Tebeth*, *Schebhar*, *Adár*, *Nisán*, *Ësár*, *Siván*, *Tamuds*, *Abi*, *Elúl*. Állanak ezek változtatva hol harmintz, hol huszon-kilentz napokból, úgy

hogy *Tisri*, a' leg-első hónap harmincz napokat foglal magában, a' következendők pedig huszon-kilentzet. A' mint pedig az ő Politicus vagy Világi esztendejeket ezen a' hónapon kezdik; úgy az ő Ekklesiái esztendejeket a' *Nisán* Haván kezdik: azért is a' Sz. Írásnak számlálása szerént, melly az Ekklesiái Esztendőről szól, a' *Tisri* hetedik Hónapnak neveztetik. Ebben az Esztendőben September Hónapban fogják számlálni a' Sidók az ő 5551-dik Esztendejeket.

A Törökök' Esztendejek.

A' Török-esztendő is a' Holdnak járása szerént, áll 354. napokból, úgy mindazáltal, hogy ők az óráknak 's minutumoknak ki-pótolásokról nem gondolkoznak. Minden huszon-kilentz esztendőben tizen-eggy napokat szoktak ugyan Kalendáriomjokba bé-szúrni; de ezzel csak azt nyerik-meg, hogy a' Holdnak forgása szerént tökéletesebbé tétetik esztendejek, de arról nem is gondolkoznak, hogy a' napnak forgásához szabnák esztendejeket. Azért is az ő Új-esztendejek hol tíz hol tizen-két nappal elébb esik, melly fokára annyira nevededik, hogy míg mi harmincz három esztendőt számlálunk, addig ők harmincz-négy esztendőt számlálnak. Ebből a' következik, hogy a' melly Török magát 68. esztendősnek tartja, az a' mi számlálunk

fünk szerént tsak hatvan-hat esztendő. — Azok a' Görög Keresztyének, a' kik a' Török-birodalomban élnek, a' magok eszrendeket kezdik Septembernek első napján, a' régi Kalendáriom szerént. A' Muszkák ezt a' szokást már régen el-hagyták, és ebben a' nap nyugoti Keresztyénekkal egyet értenek: de a' régi Kalendáriomot követik.

A' Találós Mese vólt *Nap* és *Éjtszaka*; a' Rejtett Szó *Borjó*, melyből ki-te-lik *bor*, *bors*, *orjó*.

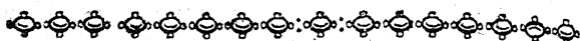
Találós Mese.

Nints szemem, nyilamat
 Még is úgy ejthetem,
 Hogy soha tzelomat
 Én el-nem véthetem,
 Kafzamat élesnek
 Lenni nem tagadják,
 Bátor hogy ő fünek
 Ártson nem láthatják.

Rejtett Szó.

Öt a' testnek bőrét fedezi 's tiszteli
 De a' három végfő belől azt neveli.
 Az ötöt ám vifeld Barátom! nem bánom;
 Tsak a' háromból adj mikor meg-kívánom.
 Martosról, Édes Gergely.

Grof

Gróf Teleki Domonkos Úr ö Nagyságá-
nak, M. Gróf Teleki Sámuel, V. Cancel-
láriusnak nagy reménységű fijának, mi-
dön Pozsonyon által menvén a' Szemi-
náriumot meg-látogatta, egy buzgó
tisztelője ezeket ajánlá.

Nálunk léted buzgófságot
Gerjesztett a' lelkünkben,
'S téged' nézni kívánfságot
Illetődött szívünkben.
Gróf az elméd, Gróf a' Nemed,
Gróf leg-kisebb mozgásod,
Gróf személlyed, Gróf a' Neved,
Nemzetféged, 's járásod.
Nagyság! el nem felejtkezünk
Míg e' földön lehetünk,
Rólad mindég emlékezünk,
Mi mást nem is tehetünk.
Hazánk! ezen ragyogványban
Emelődöt láthatszad,
Kényén felső tulipányban
Várt virágod' kaphatszad. —

Egy festett Dáma.

Éjjel hogy lárma lett, *tűz tűz!* ijedtében
Ki-futott egy Dáma tsak alsó ingében;
'S házanál azt jobban sajnálta, hogy hajat
Benn

Benn hagyta, 's fogait, fél szemét, 's ortzáját,
Így hogy haja nem vólt 's színe sem vólt festve;
Nem esmérték a' kik majd imádták estve.

*II-dik Leopold Hazánk' reményfége 's di-
tsősége.*

Non, Leopoldus non timet Turcas ne-
que Borussos, accumulavit opes in cordibus
subditorum, & fortitudinem in animis. —
Hungari! hostes minantur, extrahite acinaces,
repetite sculpta æternitati Verba: *Moriamur
pro Rege nostro Leopoldo.*

Nem, Leopold nem fél sem a' Törö-
köktől, sem a' Prusszusoktól, kintset gyűjtött
magának az ő Jobbágyainak szívekben, 's e-
rőséget azoknak bátorfágokban. — Magya-
rok! fenyegetnek az ellenségek, húzzátok ki
szablyáitokat, harfogtassátok amaz örökké-va-
lóságra által írtt szókat: *Haljunk meg a' mi
Királynkért Leopoldért.*

Nyájás Múzsza.

Illyen tzím alatt botsátott ki Győrben
T. Nagy János Szányi Plébánus Úr egy je-
les munkátskát, külömb külömb mérfékü Ver-
sekben, mellyet minden rendü emberek 's
kivált a' mi Asszonyaink nagy gyönyörűség-
gel 's haszonnal olvashatnak — Találtatik
Strei-

Streibig József Úrnál — Szint ilyen gyönyörűséget okozott nekünk látnunk azt a jeles munkátskát, mellynek címje ez: *Egy Magyar Társaság eránt való Zámor Szándék*; mellyben örömmel olvassuk azokat, mellyeket régtől fogva óhajtunk 's óhajtának vélünk minden jó Hazafijak. Köszönhetjük e' szép munkátskát T. Révay Miklós Úrnak, a' kieggy régtől fogva a' mi nyelvünknek leg-buzgóbb 's fáradhatatlanabb elő-mozdítóji közzül. — Vajha mindenek kik az Ország Gyűlésére mennek, magokkal egygyütt el-vinnék e' Könyvetskét, 's e' nemes szándéknak tellyesítését böldegítanák!!!

Rest falusi Gazd-asszony.

Egy faluban élt nem régiben egy Gazd-asszony, a' ki magát híres Gazd-asszonynak tartotta, holott nem vólt. Tsak némelly tselekedeit jegyezzük-fel.

1. Sokszor már dél is el-jött, még is mint a' szénás szekér olyan vólt a' feje, azért is Templombá igen ritkán mehetett, 's azt mondotta, hogy tsak azok járnak oda, a' kik otthon dolgot nem találnak,

2. Mikor az Ura a' tselédekkel estve fáradtan a' mezőről haza jött, soha sem vólt készen a' vatsora. Ha sürgették hogy siessen, még az ő szája vólt leg-nagyobb. Az el-éhe-

éhezett munkások azután többnyire bosszúsággal ettek, rágatlan nyelték-le a' falatokat, melly miá fokszor meg-betegedtek.

3. Ritkán vitte-fel az ételt, hogy abban döglött légy, haj szál, rongy, vagy valami tsömört okozó tisztátalanfágné lett volna. Gyakran abban a' tálban adott tselédinek enniük, mellyben az előtt kevésfel a' pelenkákat mosta-ki. A' késeken, fa-kanalakon, 's tányérokön könnyű vólt meg-érezni, mit ettek velek előtte való nap, 's a' t. A' kis gyermekeit is az asztalhoz ültette, de az órrokat meg nem törölte, 's ha valamelyik el-rútította magát, azért fel nem költ, hogy azt ki-vitte volna, 's a' rútíságot mindjárt el seprette volna 's a' t. —

4. Mivelhogy takarékos gazdaszónak tartotta magát, azért semmit sem akart félre vetni, bár akármelly rossz vólt is. Egyszer egy Juhot vágatott-le, 's egy hét múlva, mikor már a' fogyta meg-büdöfödött 's rothadni kezdett, akkor sem akarta elvetni, hanem meg-fözte, 's gyermekeinek adta, melly miatt kettő közzülök rothasztó hidegbe esett, 's meg-hólt. — Sokszor a' fájt már nem állt egyéböl pondrónál, még is kenyérre kente, 's gyermekeinek adta, 's a' t.

5. A' fütést leg-többször akkorra hagyta, mikor már egy falat kenyere sem vólt

Há-

Házában, úgy hogy az éhezõ gyermekei a' kementze szájánál lesték a' kenyeret, 's mihelyt ki-szedte, azon melegén falták.

6. Az ételek' nemeire semmit sem vigyázott, hanem a' favanyú káposzta után tejes káfát tett-fel, 's a' t.

7. A' mosás tsak szombaton jutott e-fzébe, úgy hogy mikor tisztát vettek is gyermekei, akkor is vízfenn vették rájuk, néha pedig három hétig sem vettek egymás után.

8. A' Szobájának földje télen olly nedves és fáros vólt, hogy a' gyermekek tsúfz-kálhattak benne; a' mellett pedig azt nagyon bé-fütötte, 's az ablakait bé-tapafz-tatta, hogy ki ne nyithassák,

9. A' gyermekei a' nagy hidegben me-zít láb jártak, de a' fejekre bárány bőrös sapkát húzott, hogy meg ne nátházzanak.

10. Mikor gyermekei himlöztek, a' szobát szörnyen füttette, a' világért az ab-lakot ki nem nyitotta vólna; mellyel, 's más egyéb rendeletlenségeivel azt tseleked-te, hogy 9. gyermekei közzül eggy sem ér-te-el a' 15-dik esztendő.

